

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

**Moderní dystopie a současná západní
společnost**

Projekt diplomové práce

Jméno a příjmení: Bc. Jiří Macháček

Obor: Politologie

Akademický rok: 2013/2014

Vedoucí práce: PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Nástin tématu

Předmětem práce je nastavit zrcadlo současné západní společnosti skrze moderní díla dystopické populární literatury a filmografie. Tradice uměleckého směru utopie sahá hluboko do minulosti a jeho oblíbenost mezi autory i čtenáři či publikem neutuchá ani v dnešní době. Zcela zvláštní kategorii tvoří negativní utopie, neboli dystopie, která zcela obecně vzato popisuje vizi společnosti procházející určitou krizí nebo ovládanou diktátorským (totalitním) režimem. Autoři dystopických děl často zveličují některé negativní rysy společnosti nebo systému, v němž žijí, s cílem upozornit na ně či varovat před jejich možným převládnutím. Dystopická tvorba nám tím dává velmi specifický pohled na současnou společnost a zároveň i na její budoucnost. Právě těchto zvláštních úhlů pohledu bych rád využil ve své diplomové práci. Mým hlavním cílem bude podrobit moderní dystopickou tvorbu výzkumu a zjistit, zda se v ní zrcadlí současná společnost, nakolik je tento odraz věrný, a naopak v čem se odlišuje.

V první teoretické části práce specifikuji současnou západní společnost, a to prostřednictvím charakteristiky jejích hlavních problémů. Čerpat budu například z konceptů autorů Frankfurtské školy, dále z prací Hannah Arendtové či Miloslava Petruska.

Druhá část práce je zaměřena na obecnou charakteristiku žánru dystopie, kořeny jeho vzniku a důvody jeho oblíbenosti a nadčasového charakteru. Tato část bude dále obsahovat typologie dystopické tvorby, jejichž znalost bude podnětná v dalších částech práce.

Další část diplomové práce bude věnována představení děl dystopické tvorby. Nejprve přiblížím několik děl klasické dystopie od autorů jako Aldous Huxley nebo George Orwell. Tato díla byla již důsledně zanalyzována v minulosti mnoha autory, a proto se jim já osobně budu věnovat pouze v rozsahu potřebném pro splnění cílů práce.

Těžiště mé práce spočívá v dílech mladších a modernějších, kterými se budu zabývat v další části kapitoly. Jako zástupce moderních dystopických děl jsem pro účely své práce vybral filmovou trilogii Matrix natočenou v letech 1999 – 2003, a knižní trilogii Hunger Games vydanou v letech 2008 – 2010. Druhé jmenované trilogii se dostalo rovněž filmové adaptace, a to zatím prvním dvěma částem (2012 a 2013), přičemž závěrečný díl by měl následovat v roce letošním. Tato díla jsem zvolil zejména z důvodu jejich značné popularity v západním světě a nepopíratelnému vlivu na soudobou kulturu, a potažmo i na celou společnost. Další kritérium výběru spočívá naopak ve specificích jednotlivých děl. Matrix patří mezi nejznámější zástupce kyberpunkového podžánru, který se vyznačuje zejména svým dystopickým charakterem, zásadní rolí umělé inteligence a moderních technologií obecně. V Hunger Games se zase promítají rozličné představy totalitních režimů a společností.

Třetího zástupce moderní dystopie zvolím až během příprav a zpracovávání samotné práce, popřípadě vyberu i další moderní zástupce žánru, jejichž rozboru budu v jedné z podkapitol věnovat méně detailní pozornost než hlavní trojici děl. V současné době zvažuji několik děl, která bych do práce mohl ještě zařadit (např. Gattaca, Divergent). Konečný výběr učiním teprve v rámci vypracování práce a na základě další diskuze s vedoucím práce.

U každého díla nejprve přiblížím zákulisi jeho vzniku a jeho příběh. Poté bude následovat analýza stěžejních dystopických rysů a motivů, které se v něm vyskytují. Extrahované znaky budou následně dány do kontrastu s výše zmíněnými zástupci děl klasické dystopie, přičemž cílem bude zodpovězení otázky, zda moderní dystopie obsahují originální myšlenky. V poslední podkapitole se pokusím najít paralely v reálném světě, které by korelovaly s rysy zkoumaných děl.

V závěrečné kapitole se zaměřím na roli rozebíraných dystopií jako pokusných sond do budoucnosti. Následně získané poznatky porovnáám s vědeckými koncepcemi zabývající se dalším vývojem světa, jako je například Sřet civilizací Samuela Huntingtona.

Cílem mé práce bude zodpovědět následující výzkumné otázky:

1. Reflektují moderní dystopie současnou západní společnost, a pokud ano, tak v jakých ohledech?
2. Přinášejí moderní dystopie originální myšlenky, nebo pouze opakují či parafrázují autory klasických dystopií?
3. Jaké společné rysy má dystopická populární literatura a filmografie s odbornou literaturou v otázce budoucího vývoje společnosti?

Předběžná osnova práce

1. Úvod
2. Současná západní společnost a její hlavní problémy
 - 2.1. Konzumerismus
 - 2.2. Primát vědy a techniky
 - 2.3. Krize hodnot a identity
 - 2.4. Další závažné problémy
3. Žánr dystopie
 - 3.1. Kořeny
 - 3.2. Charakteristika
 - 3.3. Typologie
4. Dystopická tvorba
 - 4.1. Klasické dystopie
 - 4.1.1. Aldous Huxley – Konec civilizace
 - 4.1.2. George Orwell – 1984
 - 4.1.3. Ray Bradbury - 451 stupňů Fahrenheita
 - 4.1.4. Některé další klasické dystopie
 - 4.2. Moderní (současné) dystopie
 - 4.2.1. Andrew a Lana Wachowski – trilogie Matrix
 - 4.2.1.1. Příběh
 - 4.2.1.2. Analýza
 - 4.2.1.3. Srovnání s klasickými dystopiemi
 - 4.2.1.4. Paralely v reálném světě
 - 4.2.2. Suzanne Collins – trilogie Hunger Games
 - 4.2.2.1. Příběh
 - 4.2.2.2. Analýza
 - 4.2.2.3. Srovnání s klasickými dystopiemi
 - 4.2.2.4. Paralely v reálném světě
 - 4.2.3. Další moderní dystopie
5. Vize budoucnosti
 - 5.1. Populární literatura a filmografie
 - 5.2. Vědecké publikace
 - 5.3. Společné rysy
6. Závěr
7. Použitá literatura

Předběžný seznam literatury

Monografie a sborníky

- ARENDDT, Hannah. *Mezi minulostí a budoucností: osm cvičení v politickém myšlení*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, 262 s. Politika a společnost, sv. č. 3. ISBN 80-859-5992-5.
- BRADBURY, Ray. *451 stupňů Fahrenheita*. Vyd. 5. Překlad Jarmila Emmerová, Josef Škvorecký. Praha: Baronet, 2009, 159 s. ISBN 978-80-7384-176-8.
- COLLINS, Suzanne. *Hunger Games - Aréna smrti*. 1. vyd. Praha: Fragment, 2010, 328 s. ISBN 978-80-253-1012-0.
- COLLINS, Suzanne. *Hunger Games - Síla vzdoru*. 1. vyd. Praha: Fragment, 2013, 342 s. ISBN 978-80-253-2047-1.
- COLLINS, Suzanne. *Hunger Games - Vražedná pomsta*. 1. vyd. Praha: Fragment, 2013, 335 s. ISBN 978-80-253-2045-7.
- FUKUYAMA, Francis. *Konec dějin a poslední člověk*. Vyd. 1. Praha: Rybka, 2002, 379 s. ISBN 80-861-8227-4.
- GORDIN, Michael D, Helen TILLEY a Gyan PRAKASH. *Utopia/dystopia: conditions of historical possibility*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, c2010, vi, 293 p. ISBN 06-911-4698-5.
- HRTÁNEK, Petr. *Negativní utopie v české próze druhé poloviny 20. století: pokus o znakovou identifikaci žánru*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2004, 123 s. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity, 150/2004. ISBN 80-704-2645-4.
- HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Vyd. 1. Praha: Rybka, 2001, 447 s. ISBN 80-861-8249-5.
- HUXLEY, Aldous. *Brave New World Revisited*. 1st ed. New York: Perennial library, 1965, 118 s. ISBN 00-608-0023-2.
- HUXLEY, Aldous. *Konec civilizace: (Brave new world)*. Vyd. 4. Praha: Mat' a, 2011, 198 s. ISBN 9788072871506.
- KAGARLICKIJ, Julij Iosifovič. *Fantastika, utopie, antiutopie*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1982, 438 s. Pyramida (Panorama).
- MARCUSE, Herbert. *Jednorozměrný člověk: studie o ideologii rozvinuté industriální společnosti*. Vyd. 1. Překlad Miroslav Rýdl. Praha: Naše vojsko, 1991, 190 s. ISBN 80-206-0075-2.
- MUMFORD, Lewis. *The story of utopias*. New York: Viking Press, c1962, 315 s. ISBN 06-700-0112-0.

NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA. *Encyklopedie literatury science fiction*. Praha: AFSF, 1995, 555 p. ISBN 80-857-8790-3.

NEFF, Ondřej. *Tma*. 2. vyd. Praha: Albatros, 2007, 399 s. Albatros Plus. ISBN 978-80-00-02049-5.

NEFF, Ondřej. *Všechno je jinak: kapitoly o světové science fiction*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1986, 412 s.

ORWELL, George. 1984. Překlad Eva Šimečková. Praha: KMa, 2003, 261 s. Klasik (KMa). ISBN 80-730-9999-3.

PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006, 459 s. ISBN 978-808-6429-632.

POSTMAN, Neil. *Ubavit se k smrti: veřejná komunikace ve věku zábavy*. 2., opr. vyd. Praha: Mladá fronta, 2010, 204 s. ISBN 978-802-0422-064.

SZACKI, Jerzy. *Utopie*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1971, 111 s.

TOFFLER, Alvin. *Nová civilizace: Třetí vlna a její důsledky*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2001, 125 s. ISBN 80-86569-00-4.

VACKOVÁ, Barbora. *Prostor, moc a utopie: ideální město a jeho společnost*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2010, 171 s. EDIS (Masarykova univerzita), sv. 6. ISBN 978-802-1052-529.

WELLS, Herbert G. *Moderní utopie*. V Praze na Král. Vinohradech: nákladem Gustava Voleského, 1922. Okna, sv. 4.

Periodika

BATTAGLIA, Debora. Multiplicities: An Anthropologist's Thoughts on Replicants and Clones in Popular Film. *Critical Inquiry*. 2001, vol. 27, issue 3, s. 493-514. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1344218>

DOMINGO, Andreu. "Demodystopias": Prospects of Demographic Hell. *Population and Development Review*. 2008, vol. 34, issue 4, s. 725-745. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/25434737>

FIRCHOW, Peter. Science and Conscience in Huxley's "Brave New World". *Contemporary Literature*. 1975, roč. 16, č. 3, s. 301-316. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1207404>

JEFFREYS, Mark. Dr. Daedalus and His Minotaur: Mythic Warnings about Genetic Engineering from J.B.S. Haldane, François Jacob, and Andrew Niccol's Gattaca. *Journal of Medical Humanities*. 2001, roč. 22, č. 2, s. 137-152.

SIBLEY, Mulford Q. Utopian Thought and Technology. *American Journal of Political Science*. 1973, roč. 17, č. 2, s. 255-281. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2110520>